

Ураховуючи цю особливість засвоєння другої мови, необхідно здійснювати періодичне повторення такого матеріалу.

Очевидно, що принцип опори на знання, уміння й навички з рідної мови передбачає наявність в учнів міцних знань з цього предмета. Тому вчитель має стежити за тим, щоб виучуваний на уроках української мови матеріал був уже опанований на уроках рідної мови. У випадку, якщо ці два предмети викладають різні педагоги, варто узгодити календарне планування.

Зауважимо, що реалізація у практиці навчання принципу врахування результатів порівняльного аналізу двох мов (рідної і другої) та принципу врахування знань, умінь і навичок, яких учні набули на уроках рідної мови, передбачає системне використання міжпредметних зв'язків між рідною й українською мовами, що, зі свого боку, сприяє свідомому опануванню знань, розвитку у школярів пізнавального інтересу, критичного мислення, дослідницького ставлення до предметів пізнання та є важливим ресурсом упровадження компетентнісного підходу.

Ключові слова: лінгводидактичні принципи, рідна мова, друга мова, національні меншини, транспозиція, інтерференція.

*Пометун Олена Іванівна
д-р пед. наук, проф.,
член-кореспондент НАПН України,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В 7 КЛАСІ

Два роки тому, у зв'язку з переходом учнів Нової української школи до 5-х класів і прийняттям Державного стандарту базової середньої освіти почалось розроблення і затвердження нових навчальних (модельних) програм з різних предметів, зокрема й історії. Процес створення цього покоління програм був значною мірою новим для системи освіти України, оскільки вперше ми

отримали дійсно альтернативні підходи до формування змісту і структури історичної освіти, які почали запроваджуватись у масову практику середньої школи. Незважаючи на багато помилок та непорозумінь у процесі демократизації цього складника системи освіти, маємо констатувати його беззаперечні переваги: надання авторським колективам права запропонувати власний погляд на історичну освіту, а вчителям права на вибір тієї чи іншої концепції історичного змісту, яка співпадає з потребами педагога і його учнів.

Очевидно, що це означало й чергове «переписування» історії, особливо української, що насправді є явищем позитивним, оскільки передбачає можливість впливу на «шкільну історію» історичної науки і нових досліджень. Кожен такий перегляд змісту також дає змогу виправлення недоліків попередніх років і підтримання актуальності змісту, що відповідає потребам сучасного суспільства.

У модельних навчальних програмах з історії різних авторських колективів як для 5–6 класів, так і цього річ для 7 класів, можна помітити значні зміни у структурі та послідовності викладу (наприклад, появу багатьох інтегрованих курсів) й нові сюжети, відсутні раніше. Вектором, на який орієнтовані ці зміни, є Державний стандарт базової середньої освіти, де визначені результати навчання для громадянської та історичної освітньої галузі.

Одним з таких результатів, що є складником соціальної компетентності учнів за Державним стандартом базової середньої освіти, визначено навчання учнів принципів співіснування людей і спільнот у глобальному світі, толерантності, поваги до інших, розуміння правил поведінки й спілкування, що вважається загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях [1].

На нашу думку, це завдання сьогодні в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України є вкрай важливим для забезпечення й збереження єдності українського суспільства, якій загрожують як зовнішні, так і внутрішні чинники. Воно гостро актуалізує потребу формування в українців толерантності, поваги до різноманітності, прав і свобод людини, людської

гідності, розуміння й дотримання правил поведінки та діяльності, заснованих на цих принципах і цінностях.

Очевидно, що саме історія відкриваючи перед дитиною перебіг основних подій національної, європейської та світової історії. Вона дає учням змогу усвідомити різноманітність людського суспільства, побачити у минулому приклади єдності, розмаїття і багатовимірності взаємовідносин між різними групами людей всередині суспільства та їхніх впливів на сучасність, принципи й шляхи встановлення гармонійного співіснування людей у сучасному полікультурному просторі людства.

Формування в учнів названих вище знань, умінь і ставлень у навчанні історії можливо за умов реалізації певних принципів відбору й викладу історичного матеріалу та запровадження відповідних методів і засобів навчання. Розкриємо сутність цих принципів на матеріалі модельної програми і підручника з історії України для 7-го класу, підготовлених у відділі суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України [2].

Як основні виокремимо такі:

мультиперспективність, тобто виклад історичного процесу як поєднання «історій» різних країн, регіонів і територій, різних цивілізацій, етносів й соціальних груп, їхньої взаємодії та діалогу. Так, у названому курсі модельною програмою передбачено висвітлення історії більшості регіонів України у хронологічній послідовності їхнього заселення та залучення в активний історичний процес як складників середньовічної української цивілізації. Вивчаються також фрагменти політичної й культурної історії етносів і держав, що сусідили з Україною й здійснювали вплив на окремі сфери життя українського середньовічного суспільства, наприклад, Польщі, Угорщини, печенігів, половців, норманів та багатьох ін. Цей підхід також вимагає включення у програми й підручники сюжетів, пов'язаних з історією різних соціальних груп як верхівки суспільства, так і незаможних верств населення, а також жінок, дітей, їхнього внеску та історичної спадщини у загальному контексті перебігу історичного процесу;

альтернативність – включення у програму і підручник різноманітних точок зору, поглядів й позицій як щодо інтерпретацій в різних джерелах подій та явищ минулого, так і опису діяльності представників різних соціальних груп з власним осмисленням тогочасної реальності. Такий підхід реалізується у підручнику шляхом подання первинних і вторинних історичних джерел як аутентичних (літописи, хроніки, книжкові мініатюри та ін.), так і сучасних (оцінки тогочасних подій істориками, зокрема й різних країни, фотографії історичних пам'яток, історичні реконструкції та ін.). Це дозволяє поступово формувати в учнів розуміння складності історичних процесів, існування суперечливих оцінок і стереотипів, ретельного аналізу й критичного ставлення до джерел та ін.;

мультикультурність – забезпечення широкого огляду різних культур та цивілізацій світової історії, включаючи не тільки домінуючі, але й менш відомі культури. В курсі історії України в 7-му класі це передбачає ґрунтовне висвітлення питань культурного розвитку всіх державних утворень на теренах сучасної України, що існували у середньовіччі та впливів, які здійснювали на українську культуру сусідні держави і цивілізації. Водночас у програму включені сюжети, пов'язані з культурою і способом життя окремих етнічних груп та етносів, які мешкали на українських землях: половців, печенігів, кримських татар, торків та інших етнічних груп. Бажаним є висвітлення унікальних аспектів культури, які допомагають учням розуміти й цінувати культурні відмінності, бути готовими до сприйняття різниці у способах мислення, традиціях і особливостях різних культур. Розгляд історії в контексті глобальних подій та взаємодії різних культур для визначення спільних елементів й взаємовпливів між народами сприятиме усвідомленню учнями цінності культурних надбань будь-якого народу, поваги до культурних пам'яток і традицій і необхідності їх збереження.

Дотримання цих принципів відбору змісту у програмі та підручнику не забезпечує формування і розвиток в учнів відповідних знань, а особливо умінь, ставлень і моделей поведінки. Потрібне активне опрацювання цього матеріалу

учнями із залученням їх до осмислення, обговорення основних положень, визначення і постановка перед учнями відкритих контроверсійних запитань, виконання учнями проєктів, що передбачають самостійний пошук, відбір й оцінку інформації, дискусію та захист ними власної позиції. Представлення учням суперечливих інтерпретацій історичних подій завжди сприяють глибшому розумінню складних питань.

Звичайно важливими є й атмосфера уроку, внутрішні правила класу і школи, в яких схвалюється толерантність, рівноправність, взаємодія та взаємопідтримка учнів.

Ключові слова: навчання історії, зміст, формування толерантності.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886

2. Модельна навчальна програма «Історія України. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Гупан Н. М., Малієнко Ю. Б., Серова Г. В.). URL : https://osvita.ua/doc/files/news/901/90134/Istoriya_Ukrayiny_7-9_kl_Pometun_ta_in-0.pdf

*Рябовол Лілія Тарасівна,
д-р пед. наук, проф.,
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ (XX СТОЛІТТЯ)

Поняття «інтеграція змісту освіти» є одним з основних в освітніх системах світу й у вітчизняній освіті, зазначили В. Ільченко, К. Гуз та І. Олійник. Інтеграція змісту освіти, вважають вчені, це – процес і результат об'єднання окремих компонентів змісту освіти в єдине ціле, визначальною характеристикою якого є внутрішня єдність його елементів, зумовлена їх сутнісним зв'язком [3, с. 85, 88]. Об'єднання, власне інтеграція, змісту освіти може відбуватися на різних рівнях: інтеграція змісту окремих освітніх галузей та/або окремих навчальних предметів різних освітніх галузей; інтеграція змісту окремих навчальних предметів у межах однієї освітньої галузі.